

**STATISTIKANING LOYIHALARNI MOLİYALASHTIRISH
JARAYONLARIDAGI TUTGAN O'RNI.**

Bo'riyev Sardor Shovkatovich

*O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligining
Kadrlar malakasini oshirish va statistik tadqiqotlar institute*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada loyihalarni moliyalashtirish jarayonlarida statistik usullarni roli, ularning xavflarni baholash, moliyaviy prognozlash va qaror qabul qilishdagi qo'llanilishi o'rganiladi. Adabiyotlar va holat tadqiqotlarini tizimli tahlil qilish orqali maqola statistik usullar moliyaviy jarayonlarning samaradorligi va aniqligini oshirishga qanday hissa qo'shishini yoritadi.*

Kalit so'zlar: *loyihalarni moliyalashtirish, statistik usullar, xavflarni baholash, moliyaviy prognozlash, qaror qabul qilish, ma'lumotlarni tahlil qilish.*

Loyihalarni moliyalashtirish katta kapital mablag' talab qiladigan, xavflarni baholash va qaror qabul qilishni o'z ichiga oluvchi murakkab jarayondir. Statistika bu jarayonda asosiy o'rinni egallaydi, chunki u xavflarni tahlil qilish, moliyaviy natijalarni bashorat qilish va resurslarni optimal taqsimlash uchun miqdoriy vositalarni taqdim etadi. Ushbu maqolada statistik usullar asosida qaror qabul qilish va loyihalarni muvaffaqiyatli amalga oshirishda statistikani o'rni ko'rib chiqiladi.

Ushbu tadqiqot aralash usullar yondashuvidan foydalanadi, bu esa miqdoriy tahlil va holat tadqiqotlarini birlashtiradi. Monte-Karlo simulyatsiyasi, vaqt qatori tahlili va regressiya modellar kabi statistik vositalardan foydalanib, ularning loyihalarni moliyalashtirishdagi samaradorligi baholandi. Shuningdek, infratuzilma va texnologiya loyihalari holat tadqiqotlari o'rganilib, statistik usullar ta'sirida shakllangan natijalar va tendensiyalar aniqlandi.

Loyihalarni moliyalashtirish jarayonlarida statistikani o'rni

Statistika loyihalarni moliyalashtirish jarayonlarida muhim rol o'ynaydi, chunki u qaror qabul qilish, xavflarni baholash va resurslarni taqsimlashda muhim

ma'lumotlar va tahlillarni taqdim etadi. Quyida statistikadan foydalanishning asosiy yo'nalishlari keltirilgan:

Texnik-iqtisodiy asoslash bo'yicha asosiy yo'nalishlar:

Bozor tahlili:

- Statistika yordamida bozor tendensiyalari, iste'molchilarning xatti-harakatlari, hamda raqobatchilarning imkoniyatlari chuqur o'rganiladi.
- Talab va taklif prognozlari tuziladi, bu esa loyihaning qanchalik istiqbolli ekanligini aniqlashga yordam beradi.
- Mahsulot yoki xizmatning bozorga mosligi hamda narx strategiyasi shakllantiriladi.

Xarajatlarni baholash:

- Loyihaning boshlang'ich sarmoyasi, texnologik uskunalarning xarajati, xodimlar maoshi, infratuzilma va boshqa operatsion xarajatlar hisoblanadi.
- Xarajatlarni optimallashtirish uchun turli alternativ echimlar baholanadi.
- Qo'shimcha xarajatlar (soliq, sug'urta, logistik xarajatlar) statistik model orqali prognoz qilinadi.

Daromad prognozi:

- Tarixiy moliyaviy ko'rsatkichlar va statistik ma'lumotlar asosida potensial daromadni bashorat qilish amalga oshiriladi.
- Bozor segmentatsiyasi va maqsadli auditoriyaning xarid qobiliyatiga asoslangan holda daromad rejasi tuziladi.
- Olingan natijalardan foydalangan holda loyihaning rentabellik ko'rsatkichlari (NPV, IRR, ROI) aniqlanadi.

Mazkur yo'nalishlar loyihaning texnik-iqtisodiy asoslanishini puxta tayyorlashga imkon beradi, bu esa investorlarni jalb qilish va loyihaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga xizmat qiladi.

- Daromad prognozi: Tarixiy ma'lumotlar va iqtisodiy ko'rsatkichlarga asoslangan statistika daromad olish imkoniyatlarini oldindan ko'ra oladi.

Xavflarni baholash

- Ehtimollik tahlili: Monte-Karlo simulyatsiyasi kabi usullar yordamida turli natijalar ehtimolligi baholanadi, bu esa xavflarni tushunishga yordam beradi.

- Kredit xavfi tahlili: Statistika qarz oluvchining kreditga layoqatligini va loyiha daromad olish qobiliyatini baholaydi.

- Iqtisodiy ko'rsatkichlar: Inflyatsiya, foiz stavkalari va valyuta kurslarining statistik tendensiyalari xavflarni kamaytirish strategiyalarini shakllantirishga yordam beradi.

Byudjetlash va resurslarni taqsimlash

- Ma'lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish: Statistika moliyaviy resurslarni samarali taqsimlashni ta'minlaydi va ortiqcha xarajatlarning oldini oladi.

- Ssenariy tahlili: Statistika yordamida turli sharoitlarda resurslarni taqsimlash bo'yicha eng maqbul variantlar aniqlanadi.

Ishlashni monitoring qilish va baholash

- Asosiy ko'rsatkichlar (KPI): Statistika loyiha maqsadlariga erishish uchun moliyaviy va operatsion KPIlarni kuzatadi.

- Farq tahlili: Kutilgan va haqiqiy natijalarni solishtirish orqali yaxshilashni talab qiladigan sohalar aniqlanadi.

Moliyaviy tuzilmani shakllantirish

- Kapital narxi: Statistika kapitalning o'rtacha tortilgan qiymatini (WACC) hisoblashda yordam beradi, bu esa moliyalashtirish aralashmasini optimallashtiradi.

- Qarz va kapitalni tahlil qilish: Moliyalashtirish xarajatlarini kamaytirish va foydani oshirish uchun qarz va kapital o'rtasidagi balansni topishda statistikadan foydalaniladi.

Prognozlash va tendensiyalar tahlili

- Iqtisodiy prognozlar: Statistik modellash loyihaga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan iqtisodiy sharoitlarni, masalan, YAIM o'sishi va bandlik darajasini oldindan ko'radi.

- Talab prognozi: Loyihaning mahsulot yoki xizmatiga bo'lgan kelajakdagi talabni oldindan aytish uchun statistik vositalar ishlatiladi.

Tartibga solish va hisobot berish

- Normativ talablarga rioya qilish: Statistika moliyaviy hisobot standartlari va tartibga soluvchi me'yorlarga muvofiqlikni ta'minlaydi.

- Shaffof hisobotlar: Statistika investorlar va manfaatdor tomonlar bilan bo'lishiladigan hisobotlar uchun aniq va to'g'ri ma'lumotlarni taqdim etadi.

Manfaatdor tomonlar bilan muloqot

- Ma'lumotni vizuallashtirish: Statistik tahlillar diagrammalar, grafiklar va boshqa vizual ko'rinishlar orqali oddiyroq tushuntiriladi.

- Ishonchni oshirish: Statistika asosidagi tahlillar moliyalashtiruvchilar, investorlar va hamkorlar o'rtasida ishonchni kuchaytiradi.

Statistika loyihalarni moliyalashtirishda qaror qabul qilishni osonlashtiradi, xavflarni kamaytiradi, resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlaydi va jarayonning shaffofligini oshiradi. Bu esa loyihalarning nafaqat moliyaviy jihatdan ta'minlanishini, balki ularning barqaror va muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlaydi.

Loyihalarni moliyalashtirish jarayonlariga statistikani integratsiyalash uning bugungi ma'lumotlarga asoslangan muhitda zarur ekanligini ko'rsatadi. Noaniqliklarni miqdoriylashtirish va bashoratli ma'lumotlarni taqdim etish orqali statistik usullar manfaatdor tomonlarga yaxshi qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Biroq, ma'lumotlar sifati, model tanlash va natijalarni talqin qilish kabi muammolarni hal qilish zarur. Statistik dasturiy ta'minot va hisoblash quvvatining kelgusidagi rivojlanishi bu qo'llanmalarning samaradorligini oshiradi.

Xulosa

Statistika loyihalarni moliyalashtirishda moliyaviy prognozlar va xavflarni baholashning aniqligini va ishonchliligini oshirish orqali asosiy rol o'ynaydi. Statistik vositalarning to'liq imkoniyatlaridan foydalanish uchun tashkilotlar quyidagilarni amalga oshirishi kerak:

Moliyaviy tahlilchilar uchun ilg'or statistik usullar bo'yicha o'quv kurslarini tashkil qilish.

Ma'lumotlarning sifati va uzluksizligini ta'minlash uchun mustahkam ma'lumotlarni boshqarish amaliyotlarini joriy qilish.

Maxsus loyihalar uchun moslashtirilgan ilg'or statistik dasturiy ta'minot va algoritmlardan foydalanish.

Loyihalarni rejalashtirish va amalga oshirish bosqichlarida statistiklar va ma'lumotlar olimlari bilan hamkorlik qilish.

Ushbu strategiyalarni qabul qilish orqali tashkilotlar loyihalarni moliyalashtirish jarayonlarining samaradorligini oshirishi, loyihalarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga va moliyaviy barqarorlikka erishishi mumkin.

Adabiyotlar.

1. Карманов М.В. Статистика и власть в современной России [Статистика и власть в современной России]. Вопросы статистики, 2011, но.2,пп. 66-69.
2. Ключкова Э.Н., Кузнецов В.И., Платонова Т.Е. Экономика предприятия [Экономика предприятия]. Москва, УРАИТ Публ., 2014.447 п.
3. Селжуниин В., Ханин Г. Лукаважа сифра [Слй фигуре] / Новйж мир, 1987,но.2,пп.181-201.
4. Статистика: учебник [Статистика: Учебник] / Эд. бй В.С.Мкхитарян. Москва, Экономист Публ., 2005. 671 п.
5. Belton V & Stewart TJ,2002, Multiple criteria decision analysis: An integrated approach, Kluwer Academic Publishers, Boston (MA).
6. Box GEP, Hunter JS & Hunter WG, 2005, Statistics for experimenters: Design, innovation and discovery, 2nd Edition, Wiley, Hoboken (NJ). Box GEP, Hunter JS & Hunter WG, 2005, Statistics for experimenters: Design, innovation and discovery, 2nd Edition, Wiley, Hoboken (NJ).